

CUMHURBAŞKANI ERDOĞAN YENİDEN AFRİKA'DA

TUNÇ DEMİRTAŞ

SETA | PERSPEKTİF

ŞUBAT 2022 · SAYI 329

- Türkiye açısından Demokratik Kongo Cumhuriyeti, Senegal ve Gine-Bissau neden önemlidir?
- Batı Afrika'da son dönemde yaşanan darbeler ve terör saldırıları Türkiye'nin Afrika politikasını nasıl şekillendirmektedir?
- Türkiye'nin Afrika ile diplomatik ilişkilerinin yoğunlaşması ikili ilişkilere nasıl etki etmektedir?

GİRİŞ

20-23 Şubat 2022 arasında dört günlük Afrika turuna çıkan Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan Demokratik Kongo Cumhuriyeti, Senegal ve Gine-Bissau'ya ziyaret gerçekleştiriyor. 17-20 Ekim 2021 arasında Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın Afrika'da Angola, Togo ve Nijerya ziyareti ve bu ziyaretin son gününde Burkina Faso'nun da dahil olduğu dördümlü zirve toplantısı, 21-22 Ekim 2021 arasında Türkiye-Afrika III. Ekonomi ve İş Forumu ve ardından 16-18 Aralık 2021 arasındaki III. Türkiye-Afrika Ortaklık Zirvesi'nden sonra bu ziyaret Afrika'nın Türkiye'nin gündeminde ne derece geniş ve yoğun yer kaplamaya başladığını göstermektedir.

Afrika uluslararası sistem içinde önemini gün geçtikçe artırmaktadır. Kıtanın artan önemi temelde ekonomik, siyasi ve jeopolitik içeriklere sahiptir. Bu bağlamda Afrika'nın önemi ekonomik açıdan zengin yer altı ve enerji kaynakları ile insan kaynağından, siyasi açıdan kıta üzerinde yer alan devlet sayısından ve jeopolitik açıdan da kuzeyde Cebelitarık Boğazı'ndan Doğu Akdeniz ve Süveyş Kanalı'na, doğuda Kızıldeniz, Babülmendep, Aden Körfezi ve Hint Okyanu-

su'na, güneyde Ümit Burnu'na ve batıda Atlas Okyanusu'na erişimden kaynaklanmaktadır.

Türkiye'nin Sahra Altı Afrika'ya açılan kapısı olarak Somali 2010'lardan itibaren öne çıkmıştır. Nitekim Türkiye'nin Somali'de yazdığı başarı hikayesi ve ortaya koyduğu yaklaşım Afrika ülkelerinin Türkiye'ye kıtada kapasite sahibi bir aktör olarak bakmasını beraberinde getirmiştir. Bu minvalde son dönemde Afrika ülkeleri Türkiye ile angajmanlarını artırmaktadır. Nitekim Batı Afrika angajmanın en çok artış gösterdiği bölgeler arasında yer alırken Doğu Afrika'ya giriş kapısı olarak bulunan Somali ve Batı Afrika'ya giriş kapısı olarak da Senegal öne çıkmaktadır.

Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın ziyareti kapsamında yer alan Senegal ve Gine-Bissau, Türkiye'nin Batı Afrika'da önem atfettiği ülkeler arasındadır. Öte yandan Orta Afrika alt bölgesel sisteminde yer alan Demokratik Kongo Cumhuriyeti son dönemde Türkiye ile angajmanını artıran diğer bir ülkedir. III. Türkiye-Afrika Ortaklık Zirvesi'ne devlet başkanı düzeyinde katılım gösteren Demokratik Kongo Cumhuriyeti, Senegal ve Gine-Bissau'ya aynı zamanda iade-i ziyaretler gerçek-

TUNÇ DEMİRTAŞ

2012'de Uludağ Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nden mezun olmuştur. 2013'te Uludağ Üniversitesi'nde araştırma görevlisi olarak göreve başlayan Demirtaş 2015'te aynı üniversitenin Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı'nda "Türkiye'nin Afrika Politikasında Yumuşak Güç" üzerine teziyle yüksek lisansını tamamlamıştır. Aynı yıl doktora eğitimine başlamış ve Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı'nda "Devletin Yeniden Yapılandırılmasında Riskler ve Fırsatlar: Afrika Boynuzu Örneği" adlı doktora tezine devam etmektedir. Çalışma ve ilgi alanları arasında Afrika Boynuzu siyaseti ve Türkiye-Afrika ilişkileri yer almaktadır.

leştirecek olan Cumhurbaşkanı Erdoğan çeşitli konularda karşılıklı iş birliğini artırmaya yönelik görüşmeler de yapacaktır.

SENEGAL

Türkiye'nin Senegal ile 1962'de kurduğu diplomatik ilişkilerin 60'ıncı yılında Cumhurbaşkanı Erdoğan bu ülkeye ziyaret gerçekleştirecektir. Türkiye'nin Afrika'da Somali ve Nijerya'dan sonra en büyük üçüncü büyükelçiliği sıfatına sahip olacak Dakar Büyükelçiliğinin yeni hizmet binasının açılışı bu ziyaret esnasında Cumhurbaşkanı Erdoğan tarafından yapılacaktır. Ayrıca son dönemde ikili ilişkilerde artan ivmeyle bağlantılı olarak Senegal'de Türk şirketlerince üstlenilen büyük ölçekli projeler bulunmaktadır. Bu kapsamda Türk şirketi Summa tarafından 2020'de temelleri atılan ve Batı Afrika'nın en büyüğü olma özelliğini taşıyan stadyumun açılışı da Erdoğan tarafından gerçekleştirilecektir.

Öte yandan 235 megawatt kapasiteye sahip yüzer elektrikli gemi olan "Ayşegül Sultan" isimli Türk gemisi Senegal elektrik üretiminin yüzde 20'ye yakınına karşılamaktadır. Bu kapsamda dünyada on üç ülkede faaliyet gösteren Türk şirketi Karadeniz Holding'e bağlı Karpowership'in dokuzunun Afrika ülkelerinde yer alması söz konusudur. Bu bağlamda Senegal ve Gine-Bissau da bu şirketten elektrik ihtiyacını karşılayan iki ülke olarak öne çıkmaktadır. Dolayısıyla Türkiye'nin Batı Afrika ülkeleri ile ilişkilerinde enerji sektöründe de söz konusu faaliyetleri olmaktadır.

GİNE-BİSSAU

2005'i "Afrika Yılı" ilan etmesinden sonra Afrika'da diplomatik varlığını hızlı bir şekilde artıran Türkiye'nin günümüzde bu kıtada 43 büyükelçiliği bulunmaktadır. Yirmi birinci yüzyılda Afrika'da en fazla sayıda büyükelçilik açan ülke unvanına sahip olan Türkiye'nin 44. büyükelçiliğinin Gine-Bissau'da açılacağı haberi verilmişti. Erdoğan'ın Gine-Bissau'ya gerçekleştireceği ziyaret Türkiye'den bu ülkeye cumhurbaşkanı düzeyinde yapılacak ilk ziyaret olma özelliğini de taşımaktadır. Gine-Bissau ve Demokratik Kongo

Cumhuriyeti'ne gerçekleştirilecek ziyaretlerle birlikte Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın son yirmi yılda 30 Afrika ülkesine 50 olan ziyaret sayısı 32 ülkeye ve 53 ziyarete ulaşacaktır. Öte yandan Gine-Bissau'da bulunan ve 35 megawatt kapasiteye sahip olan "Metin Bey" gemisi ise 2 milyona yakın nüfusu bulunan ülkenin elektrik ihtiyacının yüzde 100'ünü karşılamaktadır.

Afrika'da Rus güvenlik şirketi Wagner'in on bir ülkede 30 binden fazla silahlı gücü bulunmaktadır. Bu bağlamda Wagner'in Batı Afrika'da Gine-Bissau, Mali ve Gine'de; Orta Afrika'da da Demokratik Kongo Cumhuriyeti, Orta Afrika Cumhuriyeti ve Angola'da varlık gösterdiği ifade edilmektedir. Dolayısıyla Batı Afrika'da son dönemde yaşanan darbeler ve güvenlik problemleri Gine-Bissau ve Senegal'i de tehdit etme potansiyeline sahiptir. Batı Afrika özelinde Gine-Bissau'da, Orta Afrika özelinde ise Demokratik Kongo Cumhuriyeti'nde Wagner paralı askerlerinin bulunduğuna yönelik iddialar ortaya atılmaktadır. Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın gerçekleştireceği bu ziyaret ile Türkiye'nin de sahada kendisini göstermesi söz konusu olacaktır.

DEMOKRATİK KONGO CUMHURİYETİ

Yüz ölçümü itibarıyla Sahra Altı Afrika'nın en büyük, Afrika'nın ikinci büyük ülkesi olan Demokratik Kongo Cumhuriyeti, Türkiye sanayisi açısından önemli bir konumda yer almaktadır. Elmas, altın, kobalt, bakır gibi maden rezervlerinin yanı sıra kereste ithal eden Demokratik Kongo Cumhuriyeti ile dış ticaret son beş yıllık süreçte yaklaşık iki kat artmıştır. Aynı zamanda Afrika Birliği dönem başkanlığını yapan Demokratik Kongo Cumhuriyeti Devlet Başkanı Félix Tshisekedi'nin III. Türkiye-Afrika Ortaklık Zirvesi'nde sarf ettiği şu sözler Türkiye'ye yaklaşımını ve ikili ticarete verdiği önemi gösterir niteliktedir:

Afrika-Türkiye ortaklığı geçtiğimiz süreçte aslında bir sınavdan geçti ve alınının akıyla çıktı bundan. Türkiye endüstriyel ve ticari olarak önemli bir güç. Birlikte çalışma konusunda iki taraf da istekli.

Bu bağlamda Demokratik Kongo Cumhuriyeti ile Türkiye arasında ticaret hacmindeki yükselen ivme göz önünde bulundurulduğunda Türkiye'nin Afrika ülkeleri

ile ekonomik hedeflerine yönelik somut adımların atılması beklenmektedir. Zira Türkiye'nin Afrika ile 2021'de 30 milyar dolara yaklaşan ticaret hacmi söz konusu olmuştur. Türkiye'nin Afrika ile ekonomik ilişkilerde kısa vadeli beklentisi 50 milyar ve orta vadeli beklentisi 75 milyar dolar düzeyindedir. Bu hedeflere ulaşma konusunda yatırım fırsatlarının değerlendirilmesi Erdoğan'ın Afrika turuna yönelik beklentiler arasındadır.

ZİYARETİN BATI AFRIKA'DA SON DÖNEMDEKİ GELİŞMELERE ETKİSİ

Batı Afrika son dönemde Mali, Gine, Çad ve Burkina Faso'da yaşanan darbelerle gündeme gelmiştir. Sömürgecilik döneminde Fransa'nın etki alanında yer alan Batı Afrika'nın günümüzde Paris yönetimiyle bağlarının zayıflaması söz konusudur. Bununla birlikte Batı Afrika'da yaşanan terör sorunları bölge ülkelerinin güvenliğini ciddi ölçüde tehdit etmektedir. Ayrıca Batı Afrika halklarının Fransa'ya karşı olumsuz tavırları ve duruşları bölge genelinde farklı aktörlerle iş birliğine yönelim sinyallerini vermektedir.

Ancak bölgede Fransa'nın gücünü konsolide etmeye yönelik çabalarının boşa çıkması ile Batı Afrika'da "güvenlik sağlayıcı" aktör olarak Rusya'nın sahadaki varlığını artırması söz konusudur. Nitekim Rusya'nın Afrika politikasının temel sütunlarını oluşturan ekonomik yardımlar ve silah transferlerinin yanı sıra Wagner grubu öne çıkmaktadır. Rusya'nın Wagner üzerinden Gine-Bissau'da ve Orta Afrika'da Demokratik Kongo Cumhuriyeti'nde paralı askerlerinin varlık gösterdiği ifade edilmektedir.

Bu bağlamda bölgede mevcut terör örgütleri, devletler ve bölge halkları açısından güvenlik tehditlerine neden olmaktadır. Ayrıca terör örgütlerinin devlet mekanizmasına yönelik meydan okumaları ve bölgede gerçekleşen darbeler bölgenin ve kıtanın istikrarsızlaşmasına yol açmaktadır. Bu bağlamda terörle mücadele ve devletin kurumsal yapısının güçlendirilmesi konularında önemli bilgi birikimi ve tecrübeye sahip olan Türkiye'nin tecrübeleri bölge ülkeleri açısından katma değeri yüksek bir unsurdur. Dolayısıyla Batı Afrika'da yaşanan güvenlik sorunlarının çözümüne yönelik Tür-

kiye iş birliği konusunda alternatif bir aktör olarak kendisini göstermektedir.

Türkiye'nin Afrika'da "kazan kazan" yaklaşımı ekonominin yanında güvenlik sektöründe de kendisini göstermektedir. Bu kapsamda Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın Afrika turu Türkiye'nin terörle mücadele ve demokrasi anlamında destek verebilecek bir aktör olarak sahada varlık göstermesi açısından oldukça önemlidir. Ayrıca son dönemde Türkiye'nin savunma sanayii ürünlerinin kıta genelinde ilgiyle karşılanması söz konusudur. Bu bağlamda Türk savunma sanayii ürünlerine yönelik ilginin Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın Afrika turunda bir üst boyuta atlayarak ticarete olumlu yansımaları da beklentiler arasındadır.

TÜRKİYE'NİN ÇOK YÖNLÜ DİPLOMASİSİ

Türkiye'nin küresel sistemde yaşanan gelişmeler ve meydan okumalar konusunda diplomatik yaklaşımları ve diplomasiye yönelik inancı özellikle son yıllarda kendisini daha fazla göstermektedir. Nitekim devlet başkanları ve hükümet başkanlarının katıldıkları zirvelerde doğrudan iletişime geçilmesi, sorunların çözümüne yönelik adımlar atılması ve iş birliklerinin gerçekleşmesi söz konusu olabilmektedir. Koronavirüs (Covid-19) salgınına rağmen özellikle son beş ayda Türkiye-Afrika ilişkilerinde yoğun diplomasi sürecinin her koşulda uygulanabilir olması dikkat çekmektedir.

Bununla birlikte aşı diplomasisi de Türkiye-Afrika ilişkilerinde önemli bir yere sahiptir. Türkiye'nin koronavirüse karşı geliştirdiği TURKOVAC aşısından 100 bin dozu Demokratik Kongo Cumhuriyeti'ne hediye etmesinin aşı diplomasisinde önemli bir anlamı bulunmaktadır. Zira Türkiye'nin insani dış politika vizyonu çerçevesinde uyguladığı aşı diplomasisi sağlık alanındaki tecrübelerini de Afrika ile paylaşmasını mümkün kılmaktadır.

Öte yandan Türkiye'nin 11-13 Mart 2022 arasında "Diplomasiyi Yeniden Kurgulamak" ana temasıyla İkinci Antalya Diplomasi Forumu'nu gerçekleştirmesi söz konusudur. III. Afrika-Türkiye Ortaklık Zirvesi'nin kapanış konuşmasında Erdoğan'ın "Afrika'dan

gelen misafirleri ikincisi düzenlenecek olan Antalya Diplomasi Forumu'nda yeniden görmeye yönelik temennisi" söz konusu olmuştu. Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın Afrika turundan sonra Afrika ülkeleri liderlerin

11-13 Mart 2022'de Antalya Diplomasi Forumu'na katılım göstermeleri ilişkilere diplomatik açıdan yeni bir boyut daha kazandıracak ve geleceğe yönelik yeni iş birliği alanlarının önünü açacaktır.

SIYASET, EKONOMİ VE TOPLUM ARAŞTIRMALARI VAKFI
FOUNDATION FOR POLITICAL, ECONOMIC AND SOCIAL RESEARCH
مركز الدراسات السياسية والاقتصادية والاجتماعية

www.setav.org | info@setav.org | [@setavakfi](https://twitter.com/setavakfi)